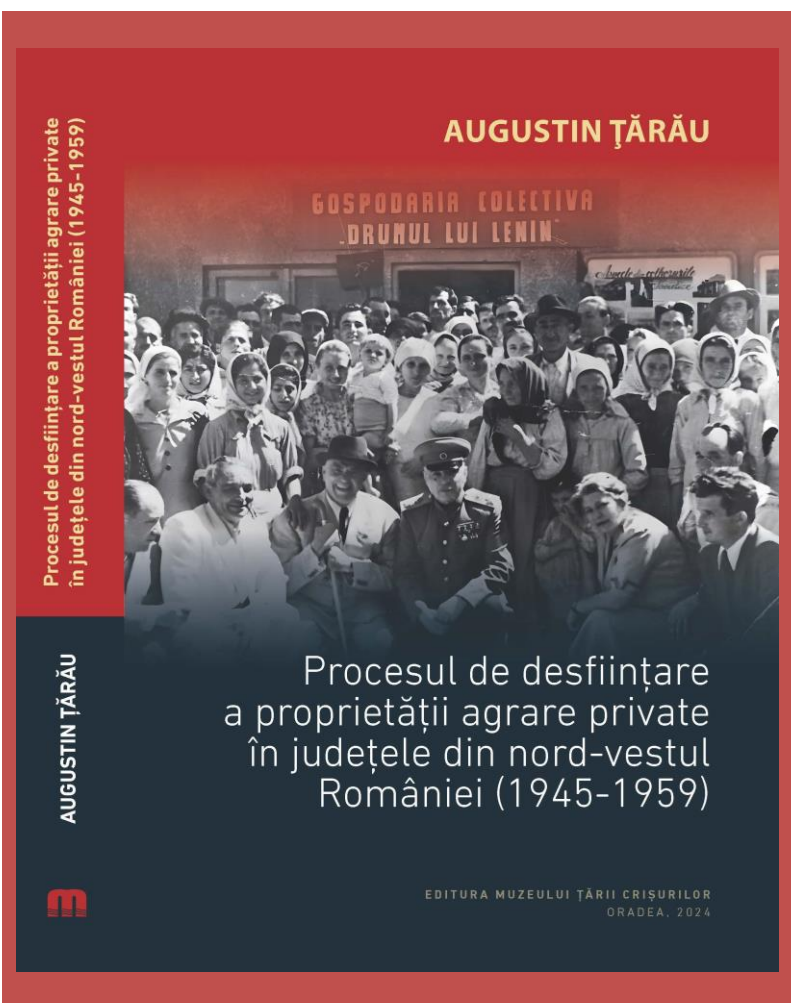

PROCESUL DE DESFIINȚARE A PROPRIETĂȚII AGRARE PRIVATE ÎN JUDEȚELE DIN NORD-VESTUL ROMÂNIEI (1945-1959)

Dr. Augustin ȚĂRĂU

- Istoriografia problemei (I) -

Abordarea obiectivă, dintr-o perspectivă istorică, a unor teme privitoare la procesul de transformare socialistă a agriculturii românești nu a fost posibilă până la Revoluția din decembrie 1989, fie din rațiuni ideologice, fie pentru simplul motiv că procesul nu s-a încheiat în 1962, așa după cum afirmase cu emfază Gheorghiu-Dej¹, ci a continuat cu aceiași „entuziasm” și sub Nicolae Ceaușescu. Cu alte cuvinte, răsturnarea regimului totalitar a surprins metamorfoza agriculturii noastre în plină desfășurare. Pe de altă parte, dat fiind accesul limitat la sursele arhivistice ale epocii, singurele informații privitoare la evoluția colectivizării agriculturii puteau fi extrase numai din documentele oficiale de partid, din presă ori din lucrările statistice întocmite periodic de putere, dar care erau tendențios întocmite și care reflectau selectiv și părtinitor realitatea.

Prin urmare, una dintre primele monografii închinată prefacerilor survenite în structura agriculturii românești după aplicarea necondiționată a modelului sovietic, întocmită în 1951 de N. Puhlov, nu

face altceva decât să prezinte, într-o formă mai cursivă față de alte tipărituri ale vremii, extrase din documentele programatice lansate de partidul comunist la diferitele întruniri politice, argumentate pe ici pe colea cu date statistice. Încă din primele pagini analistul sovietic ținea să le reamintească cititorilor identitatea autorului căruia îi datorează beneficiul „bunăstării” de care au avut parte în ultimii ani. „Eliberați de Marea Uniune Sovietică de sub jugul fascist, oamenii muncii din România au scuturat jugul monopolurilor străine și al capitaliștilor și moșierilor, instaurând un regim de democrație populară și punând bazele economiei socialiste”² – subliniază acesta – după care va proceda la o enumerare succintă a măsurilor legislative promovate de comuniști pe făgașul destructurării vechilor rânduieli agrare.

Șirul acestora începea cu reforma agrară legiferată în 23 martie 1945, continua cu legea prin care erau anulate înstrăinările funciare operate în detrimentul țăranilor proaspăt împroprietăriți în regiunile care au suferit de pe urma secetei, emisă în vara anului 1946, urma apoi decretul privitor la confiscarea domeniilor regale, din primăvara anului 1948, cel care consfințea naționalizarea averilor moșierești, în martie 1949, succesiunea încheindu-se cu măsura dispusă în 1950 cu privire la desființarea ratelor bănești datorate de țăranii împroprietăriți în contul loturilor agricole cu care au fost înzestrați. În opinia autorului, toate aceste acte normative ar fi fost izvorâte dintr-o imperativă nevoie de echitate socială, în

¹ Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (S.A.N.I.C. București), fond *Comitetul Central al Partidului Comunist Român - Secția Agrară*, dosar 9/1962, f. 1-23.

² N. Puhlov, *Dezvoltarea agriculturii în Republica Populară Română*, Editura Partidului Muncitoresc Român, București, 1951, p. 5.

realitate însă ele erau menite să mascheze mecanismele pregătite de putere pentru a putea duce la bun sfârșit programul desființării proprietății agricole private și a dezvoltării sistemului de tip kolhoznic.

Acest lucru se va vedea bine în pasajele propagandistice îndreptate împotriva chiaburilor, la rândul lor țărani și ei, care erau zugrăviți în culorile cele mai sumbre ale ideologiei „luptei de clasă”, într-un total dispreț față de realitățile lumii rurale. „În Republica Populară Română, ca și în celelalte țări de democrație populară, chiaburii luptă cu îndârjire împotriva dictaturii proletariatului, împotriva transformărilor socialiste de la orașe și îndeosebi de la sate; ei sunt dușmanii neîmpăcați ai clasei muncitoare și ai țăranilor muncitori” – răsună clișeul preluat de autor din arsenalul moscovit, aseasonat mai departe cu „argumente” de pe la noi, precum că – „în satele din R.P.R. chiaburimea mai reprezintă încă o forță economică destul de importantă, chiaburii exploatează peste 200.000 de muncitori agricoli și un mare număr de țărani săraci și mijlocași, ei încearcă să țină sub influența lor o parte dintre țăranii mijlocași și chiar dintre țăranii săraci”³. Fără excepție, toate scrierile anilor '50, de la cele politice până la cele tehnice ori la cele literare, vor fi obligatoriu încadrate în tiparele rigide ale propagandei ideologice dictate de regim.

În seria studiilor, de tip monografic, închinată procesului de transformare socialistă a agriculturii românești se înscrie și cel intitulat „Baza tehnico-materială a agriculturii socialiste”, semnat de Mihai Levente, pe atunci locțiitor al ministrului Gospodăriilor de Stat și rector al Institutului Agronomic din București⁴, publicat în lucrarea colectivă „Probleme ale creării și dezvoltării bazei tehnico-materiale a socialismului în R.P.R.”⁵. De factură economică, cercetarea întreprinsă de autor abundă în argumente statistice menite să demonstreze saltul calitativ înregistrat de agricultura autohtonă în anii socialismului sub aspectul înzestrării ei cu mijloace tehnice și tehnologice, progres ilustrat prin raportare lui la pragul atins de economia națională în anul 1938, socotit vârful dinamicii capitaliste. Creșterea înregistrată în cele aproape două decenii de prefaceri socialiste este indubitabilă și totodată firească. Conținutul studiului urmează însă un parcurs îngust, odată pentru că se limitează doar la o cercetare liniară a evoluției istorice a parcursului economic și apoi pentru că este vitregit de componenta comparativă a vectorilor pe care s-au înscris agriculturile altor țări, inclusiv a celor din „lagărul păcii”⁶. Cititorul ar fi putut afla astfel că în condițiile „exploatării capitaliste” din statele

³ *Ibidem*, p. 10.

⁴ ****Membrii ai C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicționar*, (coordonator Florica Dobre), Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (C.N.S.A.S.), Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 362.

⁵ Lucrarea cuprinde de asemenea articolele semnate de: Roman Moldovan, Constantin Grigorescu, *Industrializarea socialistă - pârgă principală a politicii P.M.R. de creare și dezvoltare a bazei tehnico-materiale a socialismului*; R. Săveanu, M. Părăluță, P. Jica, *Rolul investițiilor capitale în crearea și dezvoltarea bazei tehnico-materiale a socialismului*; P. Veiner, D. Paulescu, *Ridicarea nivelului tehnic al producției, factor principal de sporire a productivității muncii și de dezvoltare a marii producții socialiste*; I. Desmireanu, *Valorificarea rațională și superioară a resurselor naturale ale țării*; Șt. Bălan, C. Moineagu, V. Trebici, *Formarea cadrelor necesare economiei naționale și ridicarea nivelului lor tehnic-cultural*; I. Craiu, B. Comisioneru, *Formarea acumulărilor bănești și folosirea lor pentru dezvoltarea bazei tehnico-materiale a socialismului*; C. Ionescu, N.N. Constantinescu, Gh. M. Belu, *Creșterea nivelului de trai al oamenilor muncii, scopul principal al politicii P.M.R.*; I. Rachmuth, D. Dumitriu, *Crearea și dezvoltarea bazei tehnico-materiale a socialismului și unele aspecte ale perfecționării relațiilor de producție socialistă*. *** *Probleme ale creării și dezvoltării bazei tehnico-materiale a socialismului în R.P.R.*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1963.

⁶ Nivelurile exporturilor în diverse țări europene (1946):

Statul	Procentul din valoarea totală a exportului	
	Produse animale	Produse vegetale
Italia	8,80 %	2,30 %
Suedia	9,20 %	1,20 %
România	11,56 %	36,60 %
Elveția	15,30 %	13,10 %
Polonia	21,40 %	13,50 %
Bulgaria	23,30 %	65,30 %
Iugoslavia	26,00 %	18,60 %
Olanda	31,00 %	2,70 %
Ungaria	35,40 %	25,90 %

occidentale – la care autorul face trimiteri critice – redresarea economiei agricole s-a desfășurat mult mai rapid și mult mai temeinic după război⁷ și totodată că o bună parte a partidelor „frățești” aflate la cârma statelor vecine renunțaseră la proiectele de colectivizare a agriculturii după eșecurile înregistrate în primii ani de la aplicarea acestora în țările lor⁸. Aceste „amănunte” contau însă prea puțin în fața sloganurilor ideologice. „Marea industrie mecanizată și folosirea ei în agricultură constituie singura bază economică a socialismului, singura bază pentru a duce cu succes lupta în vederea izbăvirii omenirii de sub jugul capitalului” – decretase odinioară infailibilul Lenin⁹.

Ambele materiale analizate erau deficitare din perspectiva cerințelor de formă și de fond reclamate de elaborarea lucrărilor cu caracter istoric și această meteahnă nu se datora neapărat impedimentelor de ordin politic, cât mai ales captivității autorilor în propriile mentalități. Mai târziu, când evoluția societății va impune noi abordări ale fenomenului economic, tocmai fanatismul ideologic pe care-l cultivaseră va fi cel care nu le va permite să se elibereze din robie pe care și-o asumaseră și care, totodată, va opera valurile periodice de „purificări” ale suprastructurii politice, rigoare experimentată în 1971 de Mihai Levente, care va fi eliberat din funcția de director al Institutului de Cercetări Economice, deținută pe-atunci, din pricina opiniilor neortodoxe exprimate în favoarea atribuirii unor mărunte loturi agricole în folosința muncitorilor de la orașe și a liberalizării prețurilor pieții pentru produsele obținute de țărani din micile grădini proprii, ce le mai rămăseseră de pe urma colectivizării¹⁰.

Într-un atare context impropriu adevăratei cercetări științifice, până către mijlocul anilor '60 ștabela a fost preluată de breasla noii generații a poezilor și scriitorilor de factură marxistă, mai mult sau mai puțin talentați, care conștientizaseră că partidul comunist le-ar putea netezi drumul către „succes” fără a mai pune în cumpănă măiestria cu care-i înzestrase sau nu natura, ci numai străduința de a-și fi adus contribuția la susținerea și popularizarea doctrinei regimului. Este prematur de stabilit astăzi cu câtă convingere și sinceritate o făceau ce-i ce și-au asumat benevol această misiune ingrată. Cu siguranță istoria literaturii își va spune și în această privință cuvântul, dar până la elaborarea unor studii cuprinzătoare în domeniu nu ne rămâne o altă cale de cântărire decât aceea de a ne raporta la succintele radiografii găzduite în paginile publicațiilor de specialitate. „Poezia din anii '50, '60, '70 a mers spre un ermetism, care era în același timp o uscare a sensurilor și a vieții, încât, în cele din urmă, s-a petrecut o totală rupere între cel care vorbea și cei care, eventual, ar fi vrut să-l asculte vorbind – aprecia Ana Blandiana cu privire la creația lirică a epocii – Nu era un suprarealism care făcea un joc din a nu înțelege nimic, era pur și simplu, în unele cazuri, lipsă de talent, pentru că este mult mai ușor să nu fii viu decât

Buletinul informativ al Ministerului Agriculturii și Domeniilor, nr. 1-6 ianuarie-iunie 1946, Institutul modern de arte grafice «Unirea», București, 1946, p. 19.

⁷ Dacă ne referim numai la randamentul fermelor de stat, care în 1993 mai aveau încă în posesie 1.842.000 ha (12% din suprafața agricolă totală), din care 1.466.000 ha teren arabil (16% din suprafața arabilă a țării), n-ar fi lipsită de interes comparația cu performanța Olandei, unde de pe o suprafață aproximativ egală se creșteau de 16 ori mai multe bovine, de 3,6 ori mai multe porcine, de 18,5 ori mai mulți pui de carne și de 5,3 ori mai multe găini ouătoare. Nicolae Constantinescu, **6 martie 1945 - ziua în care a început distrugerea satului românesc și lupta cu țăranul**, în „**Memoria. Revista gândirii arestate**”, București, nr. 46, din 2004, p. 10-16.

⁸ Atât în Iugoslavia, cât și în Polonia, iar mai târziu în Ungaria, au continuat să predomine gospodăriile individuale. În Iugoslavia, la sfârșitul anului 1958, exploatațile private acopereau 93,86% din terenurile agricole, dețineau 97% din șeptelul de vite, 95% din cel de oi și peste 88% din cel de porci. D. Mutapovic, *Yugoslav Agriculture and its Development*, în „**Review of International Affairs**”, 1 October 1959. Apud: Tony Cliff, *Marxism and the Collectivisation of Agriculture*, în „International Socialism Reprints”, Paperback, 1 Jan. 1980, p. 1-36.

În Polonia, guvernul a abandonat programul de colectivizare în octombrie 1956, când țărănilor li s-a permis să părăsească cooperativele agricole de producție. Aceștia au întors imediat și irevocabil spatele colectivizării, astfel încât, față de începutul anului 1956, când au fost închise 10.000 de cooperative (acoperind cam 4,6 milioane acri sau 9% din ferme), pe la mijlocul lui 1957 mai rămăseseră în jur de 1.800 de gospodării colective (însușind 650.000 acri, cifră ce reprezenta mai puțin de 1% din totalul exploatațiilor agricole). Ygael Gluckstein, *Stalin's Satellites in Europe*, Allen & Unwin, London, 1952, p. 13-19.

⁹ V.I. Lenin, *Opere*, vol. 33, Editura de Stat pentru Literatură Politică, București, 1957, p. 31.

¹⁰ ****Institutul de Economie Națională. 60 de ani de cercetare științifică, 1953-2013*, (coordonatori Gheorghe Zaman, Valentina Vasile, George Georgescu), Institutul Național de Cercetări Economice „Constantin Kirițescu”, Institutul de Economie Națională, Editura Academiei Române, București, 2013, p. 24.

să fii, în alte cazuri, dimpotrivă, era vorba de o scufundare atât de adâncă a poetului în el însuși, încât la suprafață nu se mai vedea nimic”¹¹.

Cele mai multe opinii obiective, după cum era de așteptat, au văzut lumina tiparului după decembrie 1989, iar ele nu s-au mărginit doar la abordarea critică a producțiilor literare eminate de tagma diletanților promovați de către puterea politică, ci au supus analizei și conduita unor artiști înzestrați nativ cu talent, dar care și-au abandonat sistemul de valori sub rigorile cărui se formaseră, precum și a celor care s-au înrolat sincer și benevol în corul cântăreților de osanale închinare regimului totalitar. „Labiș n-ar fi avut loc în Suceava - consideră în acest sens concitadinul său, scriitorul Ion Filipciuc – dacă ar fi mers la Cluj ori la Brașov, ar fi trăit mult și bine, poate chiar și în închisoare. Așa, așa l-a tras în București, unde gloria îl aștepta cu ștreangul pregătit. Urmele lui Labiș nu duc nicăieri, drumul său s-a pierdut în pădurea proletcultistă. A fost un talent în acele condiții istorice”¹².

Unul dintre puținii trudituri ai condeiului care a avut curajul de a recunoaște public impostura în care s-a complăcut în anii comunismului a fost Petru Dumitriu, cel care pentru mai bine de un deceniu a reprezentat port drapelul noii literaturi „militante”. Din generația sa, nici un alt confrate de breaslă nu s-a ridicat la nivelul rafinamentului atins de tânărul scriitor în nuvelele și romanele depuse ca ofrandă pe altarul „realismului socialist”. Înzestrat cu o veritabilă iscusință literară și beneficiar al unei educații situate cu mult peste media majorității colegilor săi în ale scrisului, Dumitriu a conștientizat că mai devreme sau mai târziu regimul nu-i va trece cu vederea originea socială „nesănătoasă”¹³, meteahnă ce-i va motiva mercenarismul artistic pe care și l-a asumat. „În '47 mi-am dat seama că americanii n-or să vină, că eram vânduți rușilor... sau dați, predați, trădați – avea el să mărturisească în 1993, după întoarcerea din exilul german – eram un schelet, și mă gândeam: «Mor de foame, mor de tristețe? Ce mă fac? Hai să încercăm cu ăștia!» Cred că raționamentul acesta l-au făcut mulți, numai că eu sunt unul dintre aceia care au înțeles repede”¹⁴.

Dacă promotorii stalinismului cultural din anii 1948-1953 și-au asumat misiunea desființării violente a vechilor instituții și tradiții românești, cei care le-au luat locul, odată cu plăpândul „dezgheț” ideologic înfiripat în urma decesului lui Stalin, nu au făcut altceva decât să le continue „opera”, pe un ton mai îndulcit, propunându-și și unii și alții să-și aducă obolul la zămislirea omului de tip nou, un *homo sovieticus* românesc, iar în plan literar la plăsmuirea unui *poeta sovieticus*, modelul de imitat neputând fi altul decât cel moscovit. Așa de pildă în 1952, pe când fostul tâmplar Nagy István publica, pentru o sumă frumușică, romanul „La cea mai înaltă tensiune”¹⁵, iar Emil Galan era răsplătit cu premiul de stat pentru romanul „Zorii robilor”¹⁶, academicianul Dimitrie Gusti confecționa jucării de cauciuc într-o cooperativă meșteșugărească din comuna Cățelu, academicianul Simion Mehedinți, ajuns orb, era lăsat fără pensie și fără bibliotecă, la fel ca și academicianul octogenar Gheorghe Teodorescu Kirileanu, cu toții excluși din Academia Română, la indicația lui Ovid Crohmălniceanu, „cu un picior în fund”¹⁷.

Apoi, în vreme ce Mihai Beniuc își prezenta raportul la „Conferința secretă a Uniunii Scriitorilor, din iulie 1955”, eminentul poet și prozator Vasile Voiculescu zăcea în pușcărie pe motive politice, iar poetul și gazetarul Radu Gyr, condamnat inițial la moarte pentru poezia „Ridică-te Gheorghe, ridică-te Ioane!”, își ispășea pedeapsa comutată în temniță pe viață. Nu erau însă singurii care plăteau cu libertatea pentru „păcatele” trecutului lor ori pentru lipsa de adaptabilitate la rigorile impuse de noul

¹¹ A așeza poezia în centrul lumii (Ana Blandiana în dialog cu Gabriela Adameșteanu), în „Revista 22” (București), nr. 748, din 12 iulie 2004.

¹² Relu Ursache, *Cu scriitorii priponiți nu se poate face literatură performantă (convingerea scriitorului sucevean Ion Filipciuc)*, în „Evenimentul de Suceava”, din 20 august 2002.

¹³ Petru Dumitriu s-a născut la Baziaș, pe 8 mai 1923. Tatăl său, Petre Dumitriu, era ofițer de grăniceri, iar mama, Terezia Debreczy, descendentă dintr-o familie nobiliară secuiască. Părinții s-au străduit să-i ofere o educație corespunzătoare clasei „mic-burgheze” din care făceau parte. Studiile primare le-a terminat la Orșova, cele liceale la Târgu Jiu, după care tânărul Dumitriu a urmat cursurile de filozofie la universitățile din București și München (bursă Humboldt), ultimele întrerupte în august 1945. George Pruteanu, *Pactul cu diavolul (Șase zile cu Petru Dumitriu)*, Editura Universal Dalsi - Editura Albatros, București, 1995, p. 9-12.

¹⁴ Cristian Sandache, *Un geniu pervertit: Petru Dumitriu*, în „Tricolorul” (București), nr. 626, din 14 aprilie 2006, p. 3.

¹⁵ Nagy István, *La cea mai înaltă tensiune*, Editura pentru Literatură, București, 1952.

¹⁶ Emil Galan, *Zorii robilor*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1950.

¹⁷ Magda Ursache, *Fotografii mișcate (II)*, în „Oglinda literară” (București), nr. 57 din septembrie 2006, p. 1.

regim. Închisorile comuniste erau alimentate din belșug cu oameni politici, scriitori și alte categorii de intelectuali, dar și cu muncitori și țărani nealiniați la politica comunistă, timp în care în afara zidurilor se edifica societatea socialistă¹⁸.

Revenind la Petru Dumitriu, cazul său ilustrează pe deplin schimbările de mentalitate și de comportament suferite în acest răstimp de aproape întreaga intelectualitate autohtonă de odinioară și de societate în ansamblul ei. Cu lucrarea „Argonautica” va câștiga în 1945 premiul național pentru cea mai bună nuvelă a anului, cu toate că firul narațiunii trăda o oarecare stângăcie a autorului în tratarea literară a tezelor proletcultiste ale momentului, cusur trecut însă cu vederea de către cenzura interesată prioritar de insinuarea în mentalul colectiv a noilor modele umane ale răsăritului stalinist¹⁹. Mai târziu, în nuvela „Vântul de martie”, parte primă a „cvartetului” literar subsumat în „Cronică de la câmpie”²⁰, Dumitriu va cultiva tema personajului mesianic, aici întruchipat de fostul hamal Trandafir, însărcinat de organizația de partid de la oraș să transmită mesajul civilizator al comuniștilor unor spirite gregare, abrutizate de traiul mizer al unui sătuc uitat de lume, și nu oricum, ci invitându-i pe țărani la o implicare activă și pernicioasă. „Măi oameni buni! Dacă vă adunați voi, și ne ajutați pe noi, muncitorii de la oraș, odată schimbăm guvernul, și atunci legile le facem noi! Și le facem pentru cine muncește, pentru oamenii care au palma bătută de ciocan și de sapă, nu pentru boieri și cucoane! Asta va fi în curând! O să vedeți voi” – sună îndemnul la rebeliune al activistului, preocupat apoi să expună sătenilor, adunați în jurul său, pașii pe care vor trebui să-i urmeze pe calea transformării socialiste a agriculturii, de îndată ce vechea ordine de stat va fi fost subminată²¹.

Elogiul reformei agrare, decretate de guvernul dr. Petru Groza, se va dezlănțui cu mai mult aplomb în romanul „Setea”, sub condeii lui Titus Popovici, o poveste inventată, cu personajele inversate, după cum avea să recunoască autorul după 1989, dar care mai trezește și astăzi admirația contemporanilor scriitorului²². „Titus Popovici imaginează o luptă dramatică între personajele pozitive și personajele negative, între «exploatați» și «exploatatori» – comentează criticul Alex Ștefănescu – în fruntea celor dintâi aflându-se, în afară de Mitru Moț, directorul școlii, George Teodorescu și Ardeleanu, instructorul regional de partid, iar liderul celei de-a doua tabere fiind baronul Romulus Papp de Zerind, proprietarul unei întinse moșii și președintele organizației regionale a Partidului Național Țărănesc. Ardeleanu moare eroic, împușcat, mor și alți tovarăși ai lui de luptă, dar cauza pentru care ei se sacrifică învinge. Adversarii lor se poartă, bineînțeles, lamentabil, fiind repudiați de scriitor ca niște dușmani personali ai săi. Melodramatic și triumfalist, de un subiectivism agasant, romanul este totuși, și el, foarte bine scris, la nivelul fiecărei fraze” – încheie acesta, nu înainte de a considera că – „principala aptitudine a lui Titus Popovici, care îl impune încă de la apariția romanului «Străinul», este aceea de a crea iluzia de viață”²³.

Criticul literar nu pomeneste însă nimic despre rolul nefast exercitat asupra tinerei generații de „iluziile” teziste mai sus amintite, chiar dacă cei doi, Petru Dumitriu și Titus Popovici, se vor spovedi mai târziu în fața conașionalilor lor. În 1993, Dumitriu îi va mărturisi filologului George Pruteanu că-i venea să-și taie mâna cu care a scris romanul „Drum fără pulbere”²⁴, închinat atrocităților ocazionate de construcția Canalului Dunăre-Marea Neagră²⁵, iar Popovici va publica în 1998 „Disciplina dezordinii”, o frescă a nelegiuirilor săvârșite de soldații armatei sovietice de ocupație cantonate în vestul țării, în care, alături de drama țăranimii românești, este înserată și tragedia familiei moșierului basarabean Covalenco, refugiată peste Prut după ultimatumul sovietic din 26 iunie 1940²⁶. Ambele confesiuni sunt

¹⁸ Ninna Casian, *Un congres al scriitorilor*, în „Agonia” (București), din 19 octombrie 2004, p. 3.

¹⁹ Alex Ștefănescu, *Petru Dumitriu*, în „România Literară” (București), nr. 51-52, din 2001.

²⁰ Petru Dumitriu, *Cronică de câmpie*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1955.

²¹ Cristian Sandache, *loc. cit.*, p. 3.

²² Alexandra Olivotto, *op. cit.*, p. 1.

²³ Laszlo Alexandru, *Frânarul*, în „Evenimentul zilei” (București), din 23 octombrie 2002.

²⁴ Petru Dumitriu, *Drum fără pulbere*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1951.

²⁵ George Pruteanu, *Pactul cu diavolul (Șase zile cu Petru Dumitriu)*, Editura Universal Dalsi - Editura Albatros, București, 1995, p. 146-152.

²⁶ „Doctorul Pavel Covalenco se trăgea dintr-o familie moldovenească foarte veche și foarte bogată. Din 1818, când jumătatea Moldovei fusese «cedată» Rusiei, în pofida tuturor capitulațiilor, zise pe turcește *ahidnamé*, prin care Sultanul garanta

menite să illustreze dimensiunea compromisului la care s-au pretat în epocă nu doar cei doi, ci majoritatea membrilor inteligenței românești.

Realități fragmentare ale reformei agrare vor începe să transpară în literatura istorică după cel de al doilea „dezgheț” ideologic, care a urmat Plenarei din aprilie 1968 a Comitetului Central al Partidului Comunist Român. În același an, profesorul Mihai Fătu va dedica mai multe pagini ale lucrării sale, intitulată „1946. Din istoria politică a României contemporane”, procesului de redistribuire a averilor funciare declanșat în martie 1945 de către guvernul Petru Groza, analizat însă prin prisma așa zisului „rol hotărâtor” jucat de țărănime în bătălia electorală câștigată de coaliția de stânga, ce alcătua Frontul Național Democrat (F.N.D.), în toamna anului 1946. Informațiile furnizate de autor sunt valoroase prin ineditul surselor arhivistice utilizate, ele fiind extrase în cea mai mare parte din documente păstrate în fondul C.C. al P.C.R., inaccesibile pe atunci celor mai mulți dintre cercetători.

integritatea teritorială a țărilor românești plătitoare de tribut în acest scop, Covalencii se străduiseră din răsputeri să-și dovedească atașamentul față de noul stăpân, țarul. Acesta, la rândul său, fusese darnic în privilegii: titluri, comenzi exclusive de furnituri în timpul războaielor din 1828-30 și mai ales 1877-78.

Pavlușa Covalenco, copil bolnăvicios, a fost crescut de o doică româncă. Ea i-a povestit și i-a cântat gloria străbună a lui Ștefan cel Mare și Sfânt, Petru Rareș, Ioan Vodă Cumplitul și i-a murmurat cu lacrimi: «Prutule, pe malul tău, crește-ar iarbă și dudău, că ești râu ticăloșit și pe frați i-ai despărțit». Dar mai târziu, la Kiev și la Sankt-Petersburg, tânărul student a înțeles că «eliberarea Moldovei», ce jurase doicii sale că va întreprinde, este o bagatelă față de eliberarea lumii întregi de asuprirea de orice fel. Pentru atingerea acestui scop, nobil între toate, trebuiau să fie uciși mai întâi toți cei ce purtau coroană, chiar dacă unii, cum fusese nefericitul țar Aleksandru al II-lea, eliberase pe țărani din sclavie. Complotul în care intrase, pregătit pentru jertfa supremă, tânărul doctorand a fost descoperit, dar datorită puternicei influențe a familiei Covalenco la Curte, toată pedeapsa se reducă - era mai groaznic ca spânzurătoarea - la o bătaie cu biciul pe posteriorul gol pe care Kondrat Mihailovici Covalenco o administră fiului său, student la medicină în anul I la Kișiniov, în biroul generalului-governator, în prezența binevoitoare a acestuia. Asta se întâmpla la 5 ianuarie 1900! Secolul începea bine. După care, rebelul biciuit fu trimis în străinătate, unde, bineînțeles, începu să frecventeze cercurile emigranților ruși, hrănindu-i cu piroști și înecându-i în ceai, din substanțialele subsidii trimise de acasă, rod al sudorii țăranilor pălmași pe necuprinsele moșii Covalenco din Basarabia.

Aici l-a cunoscut pe Lenin (auzeam pentru prima oară acest nume), un pisălog insuportabil, un maniac, un sifilitic, un obsedat de spânzurarea fratelui său Aleksandr, alt complotist, față de care nutrea o iubire incestuoasă, pot să te asigur! Lenin care și-a pus întreg geniul stârnit de treponema pallida în slujba dărâmării Rusiei până în temelii, nu s-a dat în lături de la nimic, s-a înconjurat numai de aventurieri evrei, numiți de Sion să distrugă ortodoxia, singura pavăză împotriva eternei subversiuni iudaice (...)

Lenin a distrus Rusia, dar ia să vedem noi în folosul cui! Semnând cu Germania lui Wilhelm pacea de la Brest-Litovsk, tratatele din 1914 care dădeau Rusiei Bosforul și Dardanelele erau anulate ipso facto! Cine profita? Anglia, le perfide Albion, comme toujours... Istoria e sucită, jeune homme, o să înveți asta pe pielea-ți proprie. Da, istoria e comică și absurdă, iar Lenin era în fond și poate fără s-o știe un agent englez care a închis Rusiei accesul la mările calde! Pentru un timp mon jeune ami, numai pentru un timp! Lenin a distrus - atât știa să facă și știa mai bine ca oricine - tot ce era «inteligenție» rusească, floarea gândirii mondiale, iar când și-a dat seama ce-a făcut, s-a sinucis, acesta e adevărul asupra morții sale, a ales moartea ca un laș!

Stalin c'est le Rédempteur! Mântuitorul! Petru cel Mare al acestui veac! N-a avut suficient timp până acum (...) Stalin va reda Rusiei măreția ei jefuită. Și nu e departe ziua când acest geniu al duhului rus mântuitor își va pune pe cap coroana sfântului Monomah, având dreptul să strige: «Acum slobozește Doamne pe robul Tău!» căci a reînnotat firul de aur acolo unde l-au rupt înțelepții Sionului. Și Rusia, Rusia cea adevărată, simte acest lucru! Altfel de ce mujicii - din care a stârpat cu bici de foc lenea, nepăsarea, fanatismul stupid - de ce acești așa-zii persecutați, deportați și împușcați înfruntă zilnic moartea, strigând «Za rodinu! Za Stalina!». Îți spun eu: pentru că acum au o patrie și ea se cheamă Rusia! URSS e un nasture prost cusut la gulerul rubăștii. Poate fi oricând smuls și aruncat fără nici o pagubă..

Dar nu a răspuns întrebării mele: «de ce fugiți din calea lor?» Ne-am mai întâlnit undeva în Bihor, la Gurahonț, peste câteva săptămâni, la capătul refugiului nostru din calea armatei maghiare care trecuse granița la 4 septembrie 1944. Apăruseră în bogatul sat primii cercetași sovietici, și Pavel Kondratievici, în vestonul său lucios de alpaca, pantaloni albi, murdari, cu pince-nez-ul bălângănindu-se pe pieptul vestei de pichet, agita pălăria de Panama și bastonașul cu măciulie de aur, strigând: «Au iarăși epoleți! Stalin le-a dat iarăși epoleții! Slavă armatei ruse! Un fierbinte salut dragii mei!».

L-am revăzut pe seară, într-un șanț, împușcat în ceafă. Îl denunțase că e mare moșier basarabean, fugit din calea Armatei Roșii eliberatoare, Tania, slujnica unduioasă cu pielea albă, ochi verzi și dinți stricați. Pe inginerul Covalenco, fiul doctorului, l-au luat și l-au dus, nu se știe unde. Cineva mi-a spus că l-ar fi văzut și pe el mort, într-o margine de drum, privegheat de soția lui, neună, cu sânii atârânănd sub rochia sfâșiată și plină de sânge pe coapse. Alții însă jurau pe tot ce aveau mai scump că l-au întâlnit, viu și nevătămat, la Arad și Timișoara, în uniformă de colonel sovietic”. Apud Titus Popovici, Disciplina dezordinii, Editura „Mașina de scris”, București, 1998. Fragmentul Stalin: trei ipostaze. Mântuitorul, în „Memoria. Revista gândirii arestate” (București), nr. 4 (57), din 2006.

Chiar dacă împrăștierea țărănimii este descrisă în termeni laudativi²⁷, istoricul nu le ascunde cititorilor faptul că la acea vreme „o parte a țărănimii muncitoare se mai găsea încă sub influența politicii demagogice a partidelor burghezo-moșierești, îndeosebi a P.N.Ț.-Maniu”, precizare hărăzită să lase de înțeles că puterea s-ar fi folosit de reforma agrară în scopul deturnării voinței electoratului sătesc, strategie reiterată dealtminteri și în paginile alocate evoluției unora dintre formațiunile politice partenere sau asociate comuniștilor, respectiv Frontul Plugarilor și Partidul Național Țărănesc-Alexandrescu ori Partidul Țărănesc Democrat-Lupu²⁸. „Fiecare împrăștiat poate și trebuie să devină un luptător activ pentru câștigarea maselor țărănești în votarea candidaților propuși sau susținuți de partidul nostru” – stipula una dintre instrucțiunile emise de comuniști în acest sens²⁹, acțiunile de înmânare a titlurilor de proprietate fiind transformate în veritabile mitinguri politice pro-guvernamentale, organizate în piețe publice și cu prezența unor importanți demnitari ai puterii executive³⁰.

Alte amănunte, privitoare la jocul de culise practicat de către comuniști în vederea apropierei maselor țărănești, se vor întrezări în lucrarea monografică închinată „renașterii” Frontului Plugarilor de către istoricii Gheorghe Ioniță și Gheorghe Țuțui în 1970. În demersul lor, autorii nu se vor abate de la canoanele impenetrabile ale istoriografiei vremii și vor consemna într-o lumină triumfalistă toate momentele evoluției acestei mărunte și neînsemnate formațiuni politice, dar căreia comuniștii îi vor hărăzi o nouă partitură în economia bătăliei angajate pentru câștigarea puterii. De unde de la înființarea lui, în 1933, și până la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial se remarcă printr-o cvasi-absență³¹, aflăm că începutul lunii septembrie 1944 a găsit Frontul Plugarilor cuprins de efervescența reorganizării. Nu se pomenește nimic însă despre implicarea comuniștilor în acest proces, despre strategia prin care căutau să transforme gruparea politică parteneră, reprezentată până atunci numai în câteva județe, într-o formațiune politică extinsă la nivel național. Așadar, structura cristalizată în jurul viitorului premier Petru Groza urma să fie investită cu misiunea de a concura prezența Partidului Național-Țărănesc (P.N.Ț.), care se bucura de o mare aderență în satele românești, în maniera de a zădărnici și de a discredita orice acțiune a adversarului său în lumea rurală, pentru ca în cele din urmă să i se substituie și apoi să-și legitimeze statutul de „unică formă organizatorică a țărănimii muncitoare din România”³².

În același timp, prin apelul lansat de comuniști la 28 august 1944, țărănimea, cea mai numeroasă categorie socială a țării, era îndemnată să se înroleze în comitetele Blocului Național Democrat (B.N.D.) și să se constituie în „formațiuni de luptă patriotice”³³. Mesajul a fost reluat într-o formă mai elaborată în articolul „Libertate pentru țărănime”, găzduit în coloanele ziarului „România liberă” din 2 septembrie, prin conținutul căruia sătenii erau instigați „să-și ia soarta în propriile mâini” asemenea muncitorilor de la orașe³⁴.

Aflăm apoi că interesați fiind să îmbunătățească traiul muncitorilor și țăranilor, și nicidecum pentru a-și asigura reușita în lupta pentru acapararea puterii, comuniștii au propus constituirea unui Grup Patriotic Antihitlerist, de fapt un cartel politic destinat să joace rolul „calului troian” în interiorul Blocului Național Democrat, asociere la care s-au raliat Partidul Social-Democrat (P.S.D.), Frontul

²⁷ În realitate, din cele 1.109.000 hectare expropriate prin reforma agrară, numai 825.000 hectare au fost distribuite țăranilor îndreptățiți, fără a le fi pus însă la dispoziție beneficiarilor vreun fond de creditare necesar înzestrării cu inventar agricol. Diferența de 243.000 de hectare a trecut în patrimoniul statului, suprafață ce va constitui mai târziu patrimoniul funciar incipient al agriculturii de stat. Nicolae Constantinescu, *loc. cit.*, p. 10-16.

²⁸ Mihai Fătu, 1946. *Din istoria politică a României contemporane*, Editura Politică, București, 1968, p. 36-37, 56, 70-71, 92.

²⁹ *Ibidem*, p. 115.

³⁰ Până în iunie-iulie 1946, înmânarea titlurilor de proprietate a fost încheiată în județele: Bacău, Brăila, Vâlcea, Ialomița, Buzău, Someș, Constanța, Tecuci, Vlașca, Timiș și Hunedoara. Acțiunile au fost însoțite de înscrierea automată în rândurile Frontului Plugarilor a tuturor celor împrăștiți. *Ibidem*, p. 116.

³¹ S.A.N.I.C. București, fond *Frontul Plugarilor*, dosar 81/1944, f. 1-5.

³² Nicolae Ceaușescu, *Cuvântarea la adunarea festivă cu prilejul celei de a 25-a aniversări a instaurării guvernului democratic de la 6 martie 1945*, Editura Politică, București, 1970, p. 11.

³³ *România liberă*, nr 15, din 30 august 1944. Apud: Gh. I. Ioniță, Gh. Țuțui, *Frontul Plugarilor*, Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R., București, 1970, p. 141.

³⁴ *România liberă*, nr 19, din 3 septembrie 1944. *Ibidem*.

Plugarilor și Partidul Socialist-Țărănesc, adică entitățile politice ale viitoarei coaliții la guvernare³⁵. Protocolul a fost încheiat la 6 septembrie 1944, sub motivarea necesității de coordonare a „luptei democratice și antifasciste și de aplicare a programului B.N.D.”³⁶, în condițiile în care tocmai fondatorii Blocului Național Democrat, adică fruntașii Partidului Național-Țărănesc și ai Partidului Național-Liberal (P.N.L.), nu fuseseră invitați.

În sfârșit, cititorii mai sunt informați că în zilele de 27-29 septembrie 1944 s-au desfășurat la București lucrările ședinței Comitetului Central al Frontului Plugarilor, la care liderii organizațiilor locale au fost chemați să „analizeze” și să-și însușească prevederile platformei-program elaborate de către comuniști și transmis tuturor formațiunilor subordonate. Documentul a fost asumat de delegația permanentă, alcătuită din președintele frontului, Dr. Petru Groza, Ion Moga-Fileru, Miron Belea și Romulus Zăroni, cu unele amendamente, care nu afectau însă fondul materialului, cum ar fi precizarea că partidul își va menține în continuare structura inițială și „programul plugăresc propriu”, apoi dorința de a fi păstrate propunerile referitoare la îmbunătățirea condițiilor de trai a țăranimii și, în final, pretenția de a-și asuma paternitatea reformei agrare, veleități abandonate în beneficiul comuniștilor odată cu „victoria” coaliției Frontului Național Democrat (F.N.D.) din toamna anului 1946³⁷.

O primă radiografiere a frământărilor politice care au însoțit actul de naștere a reformei agrare a văzut lumina tiparului de abia în 1982, prin grija unui grup de specialiști din cadrul Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R.³⁸. În paginile volumului intitulat „6 martie 1945. Masele populare - forța hotărâtoare în instaurarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor” erau analizate inițiativele și programele agrare propuse de principalele partide de opoziție ale eșichierului politic al vremii, în speță P.N.Ț.-Maniu și P.N.L.-Brătianu, puse în antiteză cu cele lansate de P.C.R., P.S.D. ori de Frontul Plugarilor³⁹. Este de apreciat dibăcia cu care autorii lucrării au urmărit să rămână obiectivi în abordarea critică a unor aspecte deficitare din conținutul platformei F.N.D., cum ar fi observațiile privitoare la oportunitatea legiferării imediate a reformei agrare și în special cele referitoare la consecințele negative pe care aplicare pripită a redistribuirii fondului funciar le-ar fi putut atrage asupra economiei naționale și asupra nivelului general de trai.

Așadar pentru argumentare, semnatarii au recurs la înserarea unor pasaje extrase din articolele de presă publicate în ziarele proprii de specialiștii partidelor de opoziție, liberal și țărănesc, surse documentare „ocrotite” la acea vreme în depozitele „speciale” ale bibliotecilor și arhivelor. Așa de pildă, era expusă opinia profesorului D. Danielopol, membru al P.N.L.-Brătianu care, în calitatea sa de ministru al Sănătății, în ianuarie 1945 atrăgea atenția că „fărămițarea pământului va provoca în mod inevitabil o foamete groznică în mediul rural, ea va înlesni dezvoltarea epidemiilor și bolilor sociale (...) dacă față de această stare de lucruri procedăm înaintea recoltei din toamna viitoare (...) și populația va fi decimată” – fenomen care s-a și petrecut pe timpul secetei din anii 1946-’47⁴⁰. De asemenea sunt prezentate o seamă de critici expuse de țăraniști în paginile ziarului lor, „Dreptatea”, în legătură cu graba suspectă a forțelor de stânga de a pune în mișcare procesul de redistribuire a pământurilor moșierești înainte ca războiul să se fi sfârșit, atâta vreme cât soldații români, un important segment al celor îndreptățiți la împrumut, se aflau încă angajați în bătăliile de pe frontul occidental. Opozanții țăraniști considerau că ambele variante lansate public de către tabăra comunistă, atât cea ilegală, prin care țăranimea era îndemnată să porceadă la ocuparea moșiilor, la împărțirea lor în loturi și la însușirea acestora pe „cale revoluționară”, cât și cea legală, care presupunea derularea procesului prin legiferarea

³⁵ *Scânteia*, nr. 16, din 7 octombrie 1944. *Ibidem*, p. 144.

³⁶ *România liberă*, nr 25, din 9 septembrie 1944. *Ibidem*.

³⁷ 1) La punctul 5 – împrumutarea comunelor cu pășuni și păduri necesare; 2) La punctul 9 – învățământ secundar și universitar gratuit pentru fiii de plugari și muncitori; 3) Scutirea de impozite de orice fel, de urmărire și sechestru a 4 hectare de pământ la șes, 8 hectare la deal și munte, de fiecare familie de 4 plugari și impozit progresiv pe restul pământului, începând cu 4%; 4) Asistență gratuită plugarilor; 5) Desființarea dijmei la lucrările în parte. *Ibidem*, p. 144-146.

³⁸ Autori: Ion Alexandrescu, Mihai Fătu, Ștefan Lache, Paraschiva Nichita, Gheorghe Țuțui și Gheorghe Zaharia – n.n., A.Ț.

³⁹ ***6 martie 1945. *Masele populare - forța hotărâtoare în instaurarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor*, Editura Politică, București, 1982, p. 95-111.

⁴⁰ *Viitorul* (București), din 18 ianuarie 1945. *Ibidem*, p. 106.

reforme agrare, nu erau altceva decât manevre politicianiste ce urmăreau fragmentarea societății și implicit destabilizarea climatului politic din țară⁴¹.

Cu mult curajos este abordat și capitolul dedicat modului lăudabil în care a fost edificată infrastructura ce urma să asigure suportul tehnic și administrativ al viitoarei reforme agrare sub guvernele Sănătescu și Rădescu, cu toate că aprecierile formulate de autori nu vor fi direcționate către artizanii acestei întreprinderi, ci vor fi atribuite oponentilor de stânga, celor care au acționat cu toate mijloacele, inclusiv prin utilizarea terorii armate, pentru zădărnicierea eforturilor depuse de puterea legitimă⁴². „În zilele de 12 și 13 februarie 1945, echipe ale consiliilor locale ale F.N.D. au fost trimise într-un număr de comune ale județelor Dolj și Romanați. Membrii echipelor purtau arme pentru a nu cădea victimă provocărilor. În comuna Cetate, din sudul județului Dolj, a acționat o formație locală de luptă patriotică formată din 20-30 de săteni” – se amintește în lucrare⁴³.

*

Emblematică pentru literatura politică dedicată agriculturii kolhoznice, din anii '60, rămâne lucrarea intitulată „Victoria socialismului în agricultură”, în fapt o colecție a cuvântărilor rostite de către delegații prezenți la lucrările Sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naționale, desfășurate la București în zilele de 27-30 aprilie 1962, cu prilejul proclamării oficiale a finalizării procesului de transformare a agriculturii private românești într-o structură economică de tip socialist. Cei 131 de vorbitori, înscriși pe ordinea de zi a ședințelor, și-au construit discursurile laudative în jurul raportului general prezentat de Gheorghiu Dej în preambulul sesiunii, document prelucrat de altfel cu activul de partid din regiunile țării în lunile precedente evenimentului. Alcătuit dintr-o expunere a „marilor succese obținute în dezvoltarea întregii economii naționale – încununată cu – victoria socialismului la sate”, urmată apoi de prezentarea principalelor direcții politice stabilite de putere în vederea „creșterii continue a producției vegetale și animale”, a dezvoltării fiecărei unități agricole colectivistice, a reorganizării conducerii resortului agricol, pregătirii cadrelor și specialiștilor din sectorul colectivizat și îmbunătățirii conținutului învățământului agricol, raportul se încheia cu sinteza „Cauza păcii și socialismului este de neînving!” un succint corolar al tuturor formulelor ideologice și propagandistice înserate în conținutul documentului⁴⁴.

Pentru ilustrarea mimetismului oratoric imprimat de Gheorghiu-Dej tuturor celor care s-au prezentat la tribuna sesiunii, ne vom opri asupra câtorva dintre clișeele reiterate sistematic de așa zișii „reprezentanți” ai țărănimii, focalizându-ne atenția asupra discursului deputaților din regiunile nord-vestului țării. „Am ascultat cu deosebit interes și cu un profund sentiment de mândrie raportul tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, care înfățișează un minunat tablou al realizărilor obținute de poporul nostru, sub conducerea înțeleaptă a partidului, în procesul de făurire a relațiilor de producție la sate – își începea discursul bihoreanul Petre Blajovici, deputatul regiunii Banat – încheierea colectivizării cu aproape 4 ani mai devreme decât prevederile Congresului al III-lea al P.M.R. constituie o mare victorie a politicii partidului nostru și exprimă în mod strălucit încrederea cu care țărănimea muncitoare urmează calea indicată de partid” – conchidea acesta⁴⁵. În realitate, meritul încheierii procesului de colectivizare cu patru ani în avans față de termenul stabilit la Congresul al III-lea nu aparținea nicidecum „conducerii înțelepte a partidului” și nici pretensei „încrederi” manifestate de țărănimea muncitoare ci, acolo în Banat, măsurilor coercitive întreprinse de organele represive ale regimului împotriva particularilor agricoli, materializate în anul 1949 prin lichidarea grupurilor armate anticomuniste care acționau în Munții Banatului⁴⁶, iar noaptea Rusaliilor anului 1951 prin deportarea în Dobrogea a câtorva sute de familii din satele răspândite de-a lungul frontierei iugoslave⁴⁷.

⁴¹ *Dreptatea* (București), din 4 ianuarie 1945. *Ibidem*, p. 112.

⁴² *Ibidem*, p. 227.

⁴³ *Ibidem*, p. 231.

⁴⁴ ****Victoria socialismului în agricultură. Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale (27-30 aprilie 1962)*, Editura Politică, București, 1962, passim.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 451.

⁴⁶ Miodrag Milin, *Rezistența anticomunistă din Munții Banatului în documente*, Fundația Academia Civică, București, 2000.

⁴⁷ Smaranda Vultur, *Istoria trăită – Istoria povestită. Deportarea în Bărăgan (1951-1956)*, Editura Amacord, Timișoara, 1997.

„Am ascultat cu atenție și satisfacție raportul prezentat de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej privind încheierea colectivizării agriculturii patriei noastre – reitiera și Iosif Uglar, deputat al Regiunii Maramureș – Victoria socialismului la sate însuflețește întregul popor, cimentează și mai puternic alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, frăția dintre poporul român și minoritățile naționale, consolidează unitatea moral-politică a poporului nostru muncitor”⁴⁸. Suntem convinși că satisfacția trăită de deputatul maramureșan n-a fost împărtășită nici de familiile deținuților politici și nici de cele ale „partizanilor” anticomuniști din comunele Ieud, Săpânța, Rozavlea, Rona sau Giulești care s-au opus colectivizării, iar în ce privește solidaritatea dintre populația românească și cea minoritară, aceasta s-a manifestat cu adevărat numai în privința rezistenței la colectivizare⁴⁹.

„Oamenii muncii din regiunea Crișana dau o înaltă prețuire inițiativei conducerii partidului nostru de a dezbate într-un cadru atât de reprezentativ bilanțul muncii de până acum și problemele dezvoltării viitoare a agriculturii noastre socialiste – continua deputatul Victor Bolojan – În ce altă orânduire socială s-a pomenit vreodată ca în cel mai înalt for de conducere al treburilor de stat să fie antrenați și consultați în probleme de o importanță covârșitoare un număr atât de impresionant de oameni ai muncii?”⁵⁰. Într-adevăr țărani bihoreni și cei arădeni au fost „antrenați și consultați” în vara anului 1949 în problema colectivizării, însă cu gloanțe și cu surghiun în Dobrogea⁵¹, lucruri pe care conducerea superioară a partidului le va pomeni într-o altă temă a discursului, aceea a lichidării grupului „deviaționist, fracționist, antipartinic Pauker-Luca” și apoi a „grupului moscovit Iosif Chișinevschi-Miron Constantinescu”, asupra căruia va arunca întreaga răspundere a atrocităților săvârșite împotriva țărănimii⁵².

Intervențiile oamenilor de litere prezenți la sesiune au adus o notă de culoare în peisajul tern al discuțiilor, chiar dacă și acestea din urmă au urmat neabătut direcția generală imprimată dezbaterilor. Astfel, președintele Uniunii Scriitorilor, Zaharia Stancu, a făcut recurs la trecutul „întunecat”, ilustrat într-o serie de creații personale, acum depășit de țărănimea muncitoare aliată cu muncitorimea. „Trebuie să vă mărturisesc că, în timp ce ascultam raportul și în timp ce vedeam perindându-se pe la această tribună pe diferiți tovarășii care vorbeau sub bolta acestei uriașe săli, în timp ce trăim aici alături de dumneavoastră și laolaltă cu dumneavoastră, în mintea mea năvăleau amintirile vremurilor de altădată, cu tot cortegiul lor chinuitor de imagini, unele mai zguduitoare decât altele, însă toate privind luptele și suferințele clasei muncitoare și ale țărănimii noastre” – se „confesa” scriitorul⁵³. Că treburile nu ar fi stat tocmai așa o vor confirma mai târziu câțiva dintre apropiații marelui romancier, cărora acesta le-a mărturisit că a denaturat foarte multe dintre stările de lucruri descrise în operele sale, tocmai pentru a se alinia cerințelor ideologice reclamate de regim⁵⁴.

⁴⁸ Victoria socialismului în agricultură..., p. 273.

⁴⁹ Andrea Dobeș, Gheorghe Mihai Bârlea, Robert Fürtös, *Colectivizarea în Maramureș. Contribuții documentare (1949-1962)*, Fundația Academia Civică, București, 2004.

⁵⁰ Victoria socialismului în agricultură..., p. 398.

⁵¹ Aurel Brazdă, Augustin Țărău, *Revolte țărănești în documente și fapte*, Imprimeria de Vest, Oradea, 2006.

⁵² Sugestivă în acest sens este cuvântarea rostită de ministrul Agriculturii, Alexandru Moghioroș: „După cum se știe, grupul fracționist, antipartinic a negat importanța formelor simple de cooperare și îndeosebi a întovărășirilor și a preconizat trecerea directă la gospodăria colectivă a masei țărănimii, deși pentru aceasta nu existau atunci nici premise materiale, nici condiții subiective.

Pe de altă parte, grupul a folosit forța și metodele de constrângere în acțiunea de colectivizare, a încălcat principiul liberului consimțământ (...) Timp îndelungat Ana Pauker a sabotat elaborarea statutului întovărășirilor. Este meritul conducerii partidului, și în primul rând al tovarășului Gheorghiu-Dej, că acest statut a fost totuși elaborat și că împotriva voinței deviatorilor s-a trecut la organizarea de întovărășiri agricole (...).

Acaparând poziții-cheie în conducerea economiei, grupul antipartinic, fracționist a impus o politică de prețuri care ducea la subminarea gospodăriilor țărănești (...) Pe lângă faimoasele planuri de cultură, țărani mai primeau și planuri de livrări, care se băteau cap în cap între ele.

Care a fost rezultatul? Țărani nu respectau aceste planuri, pentru că nu erau interesați s-o facă. Mulți dintre ei lăsau în paragină pământurile, și, în consecință, suprafețele cultivate și producția scădeau. Mergând pe linia lor criminală, antipopulară, fracționistii au luat măsuri represive, au organizat procese în masă împotriva țărănilor muncitori care nu-și puteau îndeplini obligațiile către stat”. Vezi Victoria socialismului în agricultură..., p. 312-314.

⁵³ *Ibidem*, p. 349.

⁵⁴ Alexandra Olivotto, *Cele mai nocive cărți...*, p. 2.

În același registru dramatic se înscrie și Tudor Arghezi, prezent și el la sesiune. „Potrivire de cifre – constată acesta – în 1907 au fost împușcați 11.000 de răsculați. Azi au venit din toată țara 11.000 de socialiști. Dacă i-aș căuta la piept, aș afla poate la bătrânii dumneavoastră, dedesubtul decorațiilor Republicii biruitoare, semnul gloanțelor regale de acum 55 de ani”⁵⁵. Identitatea cifrelor evocate nu a fost deloc întâmplătoare, ci vădit intenționată, deoarece Arghezi, ca martor al tragicelor evenimente din primăvara anului 1907, cunoștea prea bine falsitatea lor, întrucât deveniseră de notorietate dedesubturile diversiunii puse pe atunci la cale de ministrul de Externe al Austro-Ungariei, baronul Alois von Aehrenthal, pentru destabilizarea regimului de la București și implicit pentru argumentarea unei plănuit intervenții militare a imperiului în Regatul României⁵⁶. Cu toate acestea, poetul a pus în continuare umărul la construirea mitologiei comandate de puterea comunistă care, în calitate de unică deținătoare a izvoarelor arhivistice, a avut tot interesul să denatureze adevărul în scopuri propagandistice⁵⁷.

În sfârșit, un alt invitat la sesiune a fost George Călinescu, care în cuvântare se va adresa auditoriului în bine cunoscutu-i stil retoric. „Cum puteați voi, cei 11.000 care sunteți adunați în această incintă, să intrați în vechiul, sucitul, strâmtul, suspectul parlament, în care se strecurau printre coloanele intrării aleșii moșierilor, cei mai mulți moșieri ei înșiși, spre a-i întreba când, cum și cu ce să arăți, ce să semănați?”⁵⁸. Câtă atenție a dat însă cunoscutul literat intervențiilor celor care s-au perindat pe la microfon, ne-o mărturisește involuntar el însuși în următoarele rânduri. „Am privit de dimineață până seara bolta acestui pavilion, tivită după cursul soarelui – se destăinuiește Călinescu – și mi-am zis «bun grădinar a fost arhitectul care a întors asupra capetelor noastre această uriașă lalea»” – cu alte cuvinte îl cuprinsese plictisul, se uita pe pereți, după cum vor mai fi făcut probabil mulți dintre participanții la această conferință maraton. Nici el nu s-a dat în lături de la denaturarea unor realități, de data aceasta occidentale, cu scopul declarat de a-i combate pe „cei care vorbesc, neascultați de nimeni, la posturile unei așa-zise «Europe libere»”. Demersul ar părea lipsit de logică atâta vreme cât acei „nenorociți care au ajuns la jalnica condiție de a-și ponegri țara” – cum îi califică el – ar fi fost într-adevăr „neascultați de nimeni”, însă tocmai atenția pe care scriitorul le-o acordă trădează faptul că lucrurile stăteau tocmai pe dos. „Cine merge în Occident este izbit de pustietatea magazinelor. Lumea nu cumpără, mijloacele de trai ale cetățenilor simpli sunt reduse” – afirmă mai departe Călinescu despre o societate aflată în plin avânt economic și cultural, societate pe care el o cunoștea foarte bine, numărându-se printre puțini români care se bucurau în acea epocă de privilegiul călătoriilor peste hotare⁵⁹.

„Victoria socialismului în agricultură” a marcat o cotitură, atât în politica regimului, cât și în conduita oamenilor de litere care au trudit pe tărâmul propagandistic al colectivizării. Chiar dacă nu a fost finalizat integral, procesul de transformare socialistă a agriculturii românești atinsese la acea oră cote maxime. Pe harta țării, doar pe ici pe acolo se mai puteau vedea câteva „insule” necooperativizate, dar care vor pieri treptat în anii următori. În anii 1963-'64 au fost desființate coloniile de muncă și deținuții politici au fost eliberați din temnițe, de unde vor putea reveni la casele lor numai după satisfacerea unui stagiu de „domiciliu forțat” în vremea dintre așezările ridicate în Bărăgan de chiaburii deportați în anii '50⁶⁰.

⁵⁵ *Victoria socialismului în agricultură...*, p. 392.

⁵⁶ Cifra de 11.000 de morți a fost avansată de jurnalistul Constantin Mille, de la cotidianul „Adevărul”, după ce a primit bacșișuri consistente de la agentul austriac Günther, fiind preluate apoi și de ziarul „Universul”, tot în schimbul unor sume de bani. Șerban Rădulescu Zoner, *Răscoala de la 1907, atrocități și manipulare*, în „România Liberă”, din 17 martie 2007, p. 1.

⁵⁷ Raportul oficial al Ministerului de Interne (I.I.C. Brătianu) a indicat un număr de 7.807 de participanți la răscoală, din care 419 și-au pierdut viața în încăierările avute cu forțele de ordine. Gheorghe Coasă, *Câți țărani au fost uciși în 1907?*, în săptămânalul „1907” (București), nr. 14, din 1 martie 1910, p. 338.

Cifrele vor crește sensibil, apreciate de generalul Averescu până la 2.000 de morți, aici fiind incluși și răniții decedați ulterior, precum și deținuții decedați în temnițe. *Ancheta oficială a morților din martie 1907*, în „Voința Națională” (București), nr. 7432, din 28 aprilie 1910, p. 1.

⁵⁸ *Victoria socialismului în agricultură...*, p. 268.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 271.

⁶⁰ Este vorba despre Decretul nr. 767/1963, Decretul nr. 176/1964 și Decretul nr. 411/1964 – n.n., A.Ț.

Literatura „militantă” va căpăta acum o tentă evocativă, dar subiectele predilecte vor rămâne pe mai departe cele legate de epopeea înfăptuirii reformei agrare din 1945, de experiențele „eroice” consumate pe marile șantiere naționale ori pe frontul colectivizării agriculturii. Poate fi amintit în acest sens volumul de studii și referate monografice intitulat „Din lupta P.C.R. pentru încheierea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare pentru Reforma agrară din 1944-1945”, în cuprinsul căruia se regăsesc un număr de șapte studii ce acoperă problema aplicării reformei agrare în principalele regiuni ale țării⁶¹. Toate aceste articole sunt croite după un tipar unic. De început sunt prezentate o serie de date statistice menite să argumenteze gradul de înapoiere a agriculturii românești în perioada interbelică, apoi sunt ilustrate exploatarea la care erau supuși sătenii de către moșierii locului, jaful practicat de băncile particulare împotriva țăranilor debitori, abuzurile administrațiilor locale în cârdășie cu bogătașii satelor etc., după care se trece la descrierea evenimentelor care au pregătit reforma agrară, în speță mitingurile organizate de comuniști și sosirea echipelor „muncitorești” în sate cu scopul de a susține revendicările țăranilor, pentru ca în final să fie trecute în revistă momentele redistribuirii averilor moșierești, fie pe cale revoluționară, fie pe cale legală.

Studiile nu sunt lipsite de interes întrucât, pe lângă datele care oglindesc specificul și realitățile locale, ele mai conțin și o importantă cantitate de informație arhivistică de o deosebită valoare istorică, în special în ce privește amestecul direct și nemijlocit al organelor P.C.R. în toate acțiunile ilegale care au însoțit exproprierile înainte de promulgarea legii pentru reformă agrară, expuse aici sub forma unor acte de bravură. De pildă, referindu-se la evenimentele petrecute în regiunea Constanța la pragul anilor 1944-'45, autorii articolului „Ocuparea pământurilor moșierești din Raionul Negru Vodă - Regiunea Constanța” amintesc de „confiscarea” de către țăranii locului, „cu ajutorul muncitorilor comuniști care veneau la sate să-i sprijine”, a unui important număr de moșii din zonă⁶². Toate temele abordate în acest articol sunt repetate și în restul studiilor dedicate procesului de redistribuire a marii proprietăți din regiunea Bacăului⁶³ și din Moldova de Nord unde, numai în județul Botoșani fuseseră deja expropriate în jur de 18.000 ha. pe data de 4 martie 1945, adică 80% din suprafața agricolă a acestuia⁶⁴. Stări de similare de lucruri vor fi localizate apoi în Ardeal⁶⁵, Oltenia și Muntenia⁶⁶, puținele diferențe ținând numai de coloratura etnică a fiecăreia dintre aceste regiuni.

Pe o structură asemănătoare se va cristaliza și volumul de studii reunite sub titlul „Probleme ale desăvârșirii construcției socialiste în R.P.R.”, purtând de asemenea semnătura unui număr de șapte

În ianuarie 1960 erau internați 17.613 deținuți politici, pentru ca în 1962 numărul lor să scadă la 13.627, în prima jumătate a anului, apoi la 13.017, iar în 1963 la 9.333. Ion Bălan, *Patru decenii de la Marea eliberare a deținuților politici*, în „Rost” (București), din 18 august 2004, p. 3.

⁶¹ ****Din lupta P.C.R. pentru încheierea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare pentru Reforma agrară din 1944-1945*, Editura de Stat pentru Literatură politică, București, 1955, p. 7-301.

⁶² În plasa Mangalia, moșia Butărescu cu 644 ha.; la Techirghiol, moșia Nițescu cu 150 ha., moșia Piahă cu 150 ha. și moșia Rifat cu 570 ha.; în comuna Lanurile 367 ha., în comuna Albești 325 ha. din moșia Ianculescu; în comuna Moșneni, moșia Rădulescu cu 800 ha.; în comuna Limanu, moșia generalului Vârtejeanu, cu 200 ha.; în comuna Viroaga, moșia Alexeieni cu 95 ha.; în plasa Negru Vodă, moșia Victor Banciu și Otilia Cardaș cu 207 ha. și moșia Dumitru S. Dumitru cu 51 ha.

În 23 februarie 1945 au mai fost confiscate alte 3.000 de ha., aparținând moșierilor Verzea, Olteanu, Rurac, Tomoșoiu, Popa, Iordache Coadă, Tănăsescu, Bercu, Oancea și Curbea, iar pe 28 februarie au avut aceeași soartă moșiile Aurelia Oancea, 114 ha., Ion Coman Stoian, 101 ha., Gheorghe Coman, 180 ha., Miron Coman, 72 ha. și Popescu, 54 ha., toate în Albești; Zarcuzone, 163 ha., Petrescu, 101 ha., Stan Doicu, 60 ha., toate în comuna Musurat; Nedelcu, 116 ha., în comuna Schitu; Iordana Georgescu, 189 ha., în comuna Biruința; Elena Tocilescu, 130 ha., Ahilina Micedin, 110 ha. și Vladimir Banciu, 180 ha., toate în comuna Topraisar. N. Cioroiu, M. Cornea, *Ocuparea pământurilor moșierești din Raionul Negru Vodă - Regiunea Constanța*, în „Din lupta P.C.R. pentru încheierea...”, p. 26.

⁶³ Dionisie Ionescu, *Ocuparea pământurilor moșierești în Regiunea Bacău (fostele județe Bacău și Neamț. Ibidem*, p. 55-104.

⁶⁴ Al. Vianu, *Ocuparea pământurilor moșierești în fostul județ Botoșani. Ibidem*, p. 143.

⁶⁵ Au fost confiscate într-o primă etapă moșiile: baron Jósika Iános, 3.445 iug., în Surduc, Dory Elena, 1.070 iug., în Năpradea, Wesellényi Pálma, 1.463 iug., în Șoimuș, contele Eszterházy, 804 iug., în Bucium, Dr. Farcaș, 667 iug., în Năpradea, Vaida-Voevod, 600 iug., în Olpret, Bay Ferenc, 566 iug., în Trăzneș și Tischler Maurițiu, 229 iug. în Iclod. Gh. Dorian, V. Pogăceanu, *Aspecte din lupta pentru ocuparea pământurilor moșierilor și grofilor din Regiunea Cluj. Ibidem*, p. 174.

⁶⁶ I. Popescu-Puțuri, Neculce Popescu, *Ocuparea pământurilor moșierești în Regiunea Craiova (fostul județ Dolj). Ibidem*, p. 189-225; S. Știrbu, *Din lupta pentru reforma agrară în fostul județ Prahova - comunele Comarnic și Poiana Comarnic - după 23 August 1944. Ibidem*, p. 225-256; D. Simulescu, Gh. Diaconu, *Ocuparea pământurilor moșierești din fostul județ Teleorman (azi cuprins în Regiunea București). Ibidem*, p. 256-293.

autori, cu toții ideologi aparținând aparatului central al partidului⁶⁷. La fel ca și în materialul mai sus analizat, aceste articole conțin în partea lor introductivă date statistice comparative, menite să ilustreze saltul cantitativ înregistrat de principalii indicatori economici sub regimul comunist față de perioada capitalistă, după care sunt indicate cauzele care au condus la unele întârzieri față de termenele planificate, cu accent asupra activității „grupului antipartinic, fracționist Pauker-Luca”, iar în final sunt indicate valorile producției prognozate pentru sfârșitul planului „șesenal” în industrie și agricultură.

Agriculturii socialiste îi este rezervat capitolul iscălit de Ion Chirculescu care, după ce face elogiul „încheierii colectivizării agriculturii cu aproape patru ani mai devreme decât termenul stabilit de Congresul al III-lea al partidului”, supune unei analize critice ideologia „burghezilor revizionști contemporani”, în viziunea cărora cooperarea agricolă ar fi putut fi realizată și prin simpla asociere a producătorilor, fără a mai fi nevoie de colectivizarea mijloacelor de producție⁶⁸. Autorul consideră că o astfel de abordare a tezelor leniniste ar „înseamnă o revizuire fățișă” a acestora, argumentând prin faptul că „mica producție de mărfuri nu-și pierde nici în condițiile dictaturii proletarietului capacitatea sa de a reproduce spontan și masiv elemente capitaliste și nu socialiste – și că – ea alimentează neconținut rândurile celei mai numeroase și mai hrăpărețe clase capitaliste, chiaburimea”⁶⁹. Peste numai câteva pagini Chirculescu își va contrazice propriile afirmații atunci când, inspirându-se din aceleași teze leniniste, recomanda în procesul de reorganizare socialistă a agriculturii „folosirea celor mai variate forme de cooperare, care să fie cât mai accesibile țăranimii muncitoare”. Printr-o asemenea strategie autorul a urmărit, pe de o parte, să descalifice direcția doctrinară promovată și aplicată de „grupul fracționist Pauker-Luca”, care viza înființarea imediată și prin forță a gospodăriilor colective, iar pe de altă parte să preamărească conceptul colectivizării treptate a agriculturii, prin constituirea unor forme asociative intermediare, susținut de Gheorghiu-Dej⁷⁰. „Practica construcției socialismului arată că aceste forme de cooperare nu sunt imuabile, aceleași pentru toate țările și în toate timpurile, ci depind de condițiile social-economice concrete din fiecare țară”⁷¹ – o viziune cu adevărat revoluționară în peisajul doctrinar al ideologilor români, probabil inspirată și din eșecurile înregistrate pe drumul colectivizării agriculturii de confrății lor din Iugoslavia, Polonia, Ungaria și Cehoslovacia⁷².

Din ansamblul lucrărilor dedicate procesului de transformare socialistă a agriculturii ne mai rețin atenția scrierile cu caracter tehnico-științific întocmite de specialiștii direct implicați în activitățile economiei agricole, lucrări ce depășesc cadrul pur ideologic al documentelor de partid și care se ocupă de aspectele tehnice și practice reclamate de o agricultură modernă. În această categorie se înscrie lucrarea „Geografia economică a R.P.R.”, unde nouăzeci de pagini sunt dedicate agriculturii, începând cu descrierea morfologiei zonelor agricole, a regimului termic și pluviometric al acestora, a structurii lor

⁶⁷ E. Hutira, C. Vlad, *Creșterea rolului conducător al Partidului Muncitoresc Român – lege a construcției socialiste în RPR*, p. 7-43; Gh. P. Apostol, *Continuarea în ritm susținut a industrializării socialiste și înfăptuirea progresului tehnic în Republica Populară Română*, p. 43-90; I. Chirculescu, *Dezvoltarea agriculturii socialiste în țara noastră*, p. 90-132; C. Vlad, *Dezvoltarea bazei economice a socialismului în etapa desăvârșirii construcției socialiste*, p. 132-164; P. Constantin, *Transformări fundamentale în structura de clasă a țării noastre*, p. 164-214; R. Mihailovici, *Unele aspecte ale dezvoltării democrației socialiste din Republica Populară Română*, p. 214-266; Th. Badale, Gh. Coțău, *Unele probleme privind desfășurarea revoluției culturale în țara noastră*, p. 266-298, în „Probleme ale desăvârșirii construcției socialiste în R.P.R.”, Editura Științifică, București, 1962.

⁶⁸ I. Chirculescu, *Dezvoltarea agriculturii socialiste în țara noastră. Ibidem*, p. 93

⁶⁹ V.I. Lenin, *Opere*, vol. 31, Editura de Stat pentru Literatură Politică, București, 1956, p. 378.

⁷⁰ Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale (27 aprilie 1962)*, Editura Politică, București, 1962, p. 12-13.

⁷¹ „În aplicarea politicii sale marxist-leniniste de transformare socialistă a agriculturii, partidul a avut de luptat cu acțiunile dușmănoase, antisocialiste ale grupului antipartinic, fracționist Pauker-Luca. Profitând de funcțiile ce le aveau în conducerea partidului și statului aceste elemente au sabotat, din 1949 până în 1952, constituirea de întovărășiri, au frânat mersul transformării socialiste a agriculturii, a cărei victorie am fi putut-o obține mult mai devreme.

Ascunzându-și poziția antipartinică, ei jonglau cu o frazeologie revoluționară, care la prima vedere părea radicală, dar care ne făcea să batem pasul pe loc; pretindeau că în construcția socialistă la sate trebuie să folosim numai forma superioară, gospodăria colectivă, că folosirea unei forme inferioare ar fi o abatere de la marxism-leninism. Viața, faptele au demonstrat caracterul dăunător, antisocialist al grupului antipartinic Pauker-Luca”. *Ibidem*, p. 14.

⁷² I. Chirculescu, *op. cit.*, p. 99.

pedologice, până la culturile agricole pretabile fiecăreia dintre ele, plus un valoros volum de hărți⁷³. În anul 1961, Direcția Centrală de Statistică tipărea lucrarea „Dezvoltarea agriculturii Republicii Populare Române”, o colecție de informații statistice, grafice și hărți ce oglindeau cifric și procentual schimbările structurale înregistrate de agricultura românească, atât în ce privește noua distribuție a proprietății agricole, cât și în ce privește nivelurile de producție atinse începând cu anul 1945⁷⁴, pentru ca un an mai târziu să vadă lumina tiparului volumul „Dezvoltarea regiunilor R.P.R. (Culegere de date)”, o lucrare mai vastă, cu un conținut statistic ce acoperea o gamă mai largă de probleme, de la date demografice, la învățământ, sănătate, locuințe, credit, comerț, industrie, agricultură, transporturi etc⁷⁵.

În 1968 va fi scoasă lucrarea „Geografia agriculturii României” care, spre deosebire de cele precedente ei, va aborda tema dintr-o perspectivă mai amplă, interdisciplinară, începând cu diferențierea termenilor „geografie agricolă”, înțeleasă mai mult cu un conținut tehnic și economic, și „geografie agrară”, cu un caracter mai larg, începând cu amenajările spațiale și legătura lor strânsă cu condițiile naturale, cu tehnica și cu relațiile socio-economice ce gravitează în jurul acestora. Sunt preluate astfel o serie de concepte și teorii noi lansate de oamenii de știință occidentali, cu speranța adaptării și aplicării lor la condițiile concrete pedoclimatice și fitosanitare din țara noastră⁷⁶. Nu se mai pomenește nimic despre „școala” agricolă sovietică și de „minunile” genetice ale „savanților” Miciurin, Tâțân sau Lâsenko, volumul înscriindu-se firesc în tendința generală imprimată de „dezghețul” ceaușist de la sfârșitul anilor '60⁷⁷.

Pe plan local ne rețin atenția lucrările de tip monografic scoase în prima jumătate a anilor '70. Vom aminti de început studiul semnat de Mihai Morgovan în volumul „Bihor. Trecut, prezent, perspective”⁷⁸, în care autorul face o radiografie a schimbărilor intervenite în balanța forței de muncă din sectorul agricol zonal odată cu colectivizarea, după care vom analiza mai în detaliu lucrările „Semicentenarul Partidului Comunist Român în Bihor”, tipărită în 1971⁷⁹, și „Trei decenii de afirmare a județului Bihor pe coordonatele socialismului”, editată în 1974⁸⁰. Organizată pe patru secțiuni, prima dintre cele două lucrări grupează cercetările unui important număr de specialiști autohtoni ai vremii, din domeniile politic, sociologic, istoric și economic, foarte multe dintre ele fiind deosebit de utile în descifrarea trecutului mișcării de stânga din vestul țării. Astfel, după ce fostul ilegalist Emeric Pusztai proceda la o trecere în revistă a principalelor momente care au marcat „lupta” comuniștilor înscriși în organizațiile din Banat, Crișana și Maramureș în perioada interbelică⁸¹, Ștefan Körösi însăila un portret romanțat al binecunoscutului cominternist orădean Eugen Rozvan (Rozványi Jenő)⁸², iar Aurica Broinaș făcea recurs la memoria unor ilegaliști aflați încă în viață⁸³, desigur fără ca vreunul dintre autori să pomenească despre paginile întunecate din biografiile proprii⁸⁴. Chiar și așa, materialele în cauză

⁷³ ****Geografia economică a RPR*, (coordonator Mihail Hașeganu), Editura Științifică, București, 1957, p. 186-276.

⁷⁴ ****Dezvoltarea agriculturii Republicii Populare Române*, (coordonatori Levente Mihail, Barat Eugen, Bulgaru Mircea), Direcția Centrală de Statistică, București, 1961.

⁷⁵ ****Dezvoltarea regiunilor RPR (Culegere de date)*, Direcția Centrală de Statistică, București, 1962.

⁷⁶ Sunt citați autori occidentali, cum ar fi: L. D. Stamp, D. Faucher, Pierre George, Max Derruau, A. Perpillou, J. Kostrowicki, Riccardo Riccardi, Milone Ferdinando etc. N. Al. Rădulescu, I. Velcea, N. Petrescu, *Geografia agriculturii României*, Editura Științifică, București, 1968, p. 14.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 13-340.

⁷⁸ Mihai Morgovan, *Schimbări în structura socială a județului Bihor*, în „Bihor. Trecut, prezent, perspective”, Comitetul de Cultură și Artă al județului Bihor, Cabinetul de Partid al Comitetului Județean Bihor al P.C.R., Oradea, 1969, p. 45-52.

⁷⁹ ****Semicentenarul Partidului Comunist Român în Bihor*, Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al județului Bihor, Oradea, 1971.

⁸⁰ ****Trei decenii de afirmare a județului Bihor pe coordonatele socialismului*, Secția de Propagandă a Comitetului Județean Bihor al P.C.R., Oradea, 1974.

⁸¹ Pusztai Emeric, *Amintiri din anii de ilegalitate*, în „Semicentenarul Partidului...”, p. 31-37.

⁸² Ștefan Körösi, *Mișcarea muncitorească din Bihor și Eugen Rozvan. Ibidem*, p. 63-81.

⁸³ Aurica Broinaș, *Din amintirile unor vechi militanți bihoreni ai mișcării comuniste. Ibidem*, p. 101-117.

⁸⁴ După ce s-a refugiat în Uniunea Sovietică, Eugen Rozvan (nume conspirativ Evgheni Gheorghiev) a căzut victimă „Marii Epurări” dezlănțuite de Stalin la sfârșitul anilor '30. Arestat pe 16 decembrie 1937, judecat pentru trădare alături de alți comuniști străini aflați la Moscova, a fost condamnat la 10 ani de temniță grea, dar a fost executat în anul următor. Cristina Arvatu, *Călătorii spre moarte*, în „Jurnalul Național” (București), din 28 februarie 2005, p. 1; Adrian Cioroianu, *Pe umerii lui*

permiteau cititorului să-și formeze o imagine generală cel puțin asupra compoziției etnice a celor dintâi formațiuni comuniste, aspect care până atunci fusese cunoscut numai de puținii cercetători care avuseseră acces la arhivele partidului, nu însă și de publicul larg⁸⁵. Dezvoltării agriculturii socialiste îi sunt alocate doar câteva rânduri, și acele strecurate în cadrul unor analize generale privitoare la dezvoltarea în ansamblu a economiei județului și a schimbării ponderii ocupaționale a populației dinspre agricultură către diferitele ramuri industriale⁸⁶.

O mai mare atenție va fi acordată subiectului în cel de al doilea volum mai sus amintit. Dumitru Vicaș abordează problema din punct de vedere statistic⁸⁷, în vreme ce inginerul Eftimie Stepănescu recurge la o analiză comparativă a dotărilor tehnice de care beneficia sectorul agricol în anii interbelici în opoziție cu inventarul de care a dispus în anii construcției socialismului, de unde, pe cale de consecință, erau motivate producțiile record atinse de agricultura socialistă locală la începutul anilor '70, efort răsplătit în 1972 cu „Ordinul Muncii clasa I”⁸⁸. Liviu Ștefănescu se va ocupa apoi de evoluția proprietății funciare în anii regimului comunist⁸⁹, Gheorghe Nan va pleda pentru necesitatea dezvoltării sectorului pomicol și al celui legumicol al județului însă⁹⁰, dincolo de cifre și date tehnice, atenția istoricilor va fi atrasă de materialele semnate de Ioan Todoca și Aurel Mineață, care s-au ocupat de reconstituirea procesului de transformare socialistă a agriculturii făcând apel la mărturiile unor țărani implicați în evenimente. Vor fi relatate întâmplări legate de exproprierile îndeplinite în localitățile Țețchea, Bălaia, Peștera, Lunșoara, Butan, Aleșd, Șuncuiuș, Aștileu, Groși, Lugaș, Ortiteag și Zece Hotare, retrăite de foști membri ai comisiilor locale de reformă agrară, precum Ștefan Luca, Fenea Petru, Buzguța Florian, Dat Gavril etc. Aceștia vor depăna o serie de povestiri plătuite în jurul acțiunilor în care au fost antrenați pentru a combate zvonurile colportate de „reacțiune” în legătură cu „venirea englezilor”, ori despre contribuția populației zonei la „strălucita victorie” a Blocului Popular Democrat (B.P.D.) în alegerile desfășurate în 19 noiembrie 1946⁹¹.

Cel de al doilea autor, ziaristul Aurel Mineață, își propune să sondeze prefacerile înregistrate în conștiința țărănimii colectiviste în cele două decenii scurse de la înființarea primelor kolhozuri, folosindu-se de metoda interviului. Grupurile țintă utilizate de jurnalist au fost alcătuite din „veterani” ai primelor trei gospodării colective înființate în județ, la Buduslău, Biharia și Mădăras, ale căror răspunsuri au fost dirijate în așa fel încât să oglindească metamorfoza interioară suferită de țăran odată cu schimbarea fostului său statut de producător particular în cel actual de cooperator, evident prin grija partidului. „Convingerea că partidul ne îndeamnă la bine – afirmă Ioan Neș, din Mădăras, motivându-și înscrierea în C.A.P. – Aveam deja un exemplu cum nu se putea mai concret, în primăvara lui '45 tot partidul ne-a ajutat ca noi, slugile de odinioară de la chiaburi, să devenim stăpâni ai pământului trudit cu multă sudoare de către înaintașii noștri, de către noi”⁹². Exemplul dat apoi de președintele cooperativei din Buduslău, Moricz Iosif, vine și el să argumenteze noul mod de gândire al țăranului socialist. „La înființarea cooperativei erau unii oameni, cum sunt Pál Iosif, Vékoni Etelka și Szabó Jiga, care susțineau nici mai mult nici mai puțin ca «toate produsele obținute să fie împărțite, iar magaziile măturate» (...) azi, aceeași oameni s-au schimbat complet, aproape că au dat uitării modul cum gândeau la început”⁹³.

Marx. *O introducere în istoria comunismului românesc*, Editura Curtea Veche, București, 2005, p. 43; Iuliu Szikszay, Marin Popa, Ion Bulei, *Eugen Rozvan. Monografie*, Editura Politică, București, 1971.

⁸⁵ Cu titlu de exemplu sunt nominalizați: Rozvan Eugen (Rozványi Jenő), Breiner Béla, Ghitea Maria, Moghioroș Alexandru (Mogyorós Sándor), Csordás János, Fülöp Ioan, Szántó Dezideriu, Ullmann Alexandru, Knezsinek Iuliu, Lukács Imre, Szabó Ladislau, Lévai Iosif, Sabău Dumitru, Schuütberger Olga, Minszki Lajos, Vesa Ioan, Ghitea Gheorghe, Borzás Imre, Beck Samuil, Markusz Ludovic, Szebestein Magda, Waldman Francisc, Szenkovics Irma etc. – n.n., A.Ț.

⁸⁶ Ioan Fruja, *Politica Partidului Comunist Român de dezvoltare a tuturor județelor țării și implicațiile ei asupra dezvoltării județului Bihor*, în „Semicentenarul Partidului...”, p. 155-169.

⁸⁷ Dumitru Vicaș, *Dezvoltarea și profundele schimbări structurale ale industriei județului Bihor în anii construcției socialiste*, în „Trei decenii de afirmare...”, p. 129-132.

⁸⁸ Eftimie Stepănescu, *Aspecte ale dezvoltării agriculturii județului Bihor în cele trei decenii de la eliberare. Ibidem*, p. 133-137.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 191-194.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 195-197.

⁹¹ Ioan Todoca, *Aleșdul și împrejurimile sale în primii ani după eliberare. Ibidem*, p. 205-209.

⁹² Aurel Mineață, *Reflecții privind conștiința țăranului în socialism. Ibidem*, p. 222.

⁹³ *Ibidem*, p. 223.

Cel mai „convins” interlocutor s-a dovedit a fi Lina Torje, din Sântandrei care, într-un limbaj suspect de elevat pentru o simplă țărancă, ținea să demonstreze nivelul înalt de conștiință atins de suratele ei. „Munca în cooperativă ne-a făcut pe toți să înțelegem că este o cerință de a privi azi lucrurile prin prisma cunoscutei vorbe «toți pentru unul și unul pentru toți» - spune ea, după care, nominalizând câteva dintre femeile care s-au evidențiat în producție, socotește că este potrivit să adauge și o notă de critică constructivă la adresa cumnatei sale, mai delăsătoare față de munca câmpului. „A fost cazul cu cumnata mea, Ana Szatmări, despre care nu mă sfiesc să spun că nu venea întotdeauna la lucru atunci când trebuia - continuă Lina Torje - și să nu credeți că am iertat-o, ba i-am spus-o franc «Ce crezi tu Ană, asta-i treabă, să aștepti să primești de la cooperativă, iar când trebuie să-ți aduci contribuția la dezvoltarea ei, să faci lucrul numai pe jumătate?». Așa înțeleg eu conștiința socialistă” - încheie femeia⁹⁴. Nu știm câte dintre aceste vorbe vor fi fost ale țăranilor intervievați și câte ale jurnalistului, însă dincolo de scenariul închipuit de către ziarist transpare limpede mesajul politic ce se voia inoculat cititorului.

Sătmărenii vor tipării și ei în același an o lucrare similară, sub coordonarea lui Mihai Fătu, în care sunt amintite câteva dintre „greutățile” depășite de colectiviztii autohtoni pe calea transformării socialiste a agriculturii locale, printre dificultăți fiind amintite acțiunile chiaburilor din localitățile Botiz și Culciu Mic, care ar fi încercat să-l mituiască pe agentul agricol spre a-i înregistra în categoria țăranilor mijlocași, sau inițiativa mijlocașilor din Medieșu Aurit și Rătești, care au vrut să înființeze cooperative agricole, însă fără cooptarea țăranimii sărace din satele lor⁹⁵.

Puține la număr, lucrările și studiile întocmite sub regimul comunist cu privire la colectivizarea agriculturii se disting prin lipsa lor de obiectivitate în descrierea evenimentelor care au însoțit procesul. Nota dominantă a tuturor acestora este dată de preemțiunea discursul politic oficial în fața adevărului istoric, de modul persuasiv prin care tematica ideologică este întreșesută cu numărul redus al informațiilor de arhivă, ori a mărturiilor orale utilizate de autori ca argumentație, cu scopul vădit de a insufla scenarii credibile în mintea cititorului. Construcțiile sunt aproape identice, standardizate, urmând o structură articulată pe clișeele pozitive sau negative furnizate de arsenalul aparatului propagandistic al puterii. Într-o parte se vor plasa actori aparținând categoriilor socotite indezirabile viitoarei societăți fără clase, adică moșieri, chiaburi, comercianți, speculanți etc., iar în tabăra opusă țăranii săraci sau mijlocașii, activiștii politici, milițienii și securiștii, încleștați într-un perpetuu conflict ideologic menit să contribuie la conturarea tipologiei „omului nou”.

În agricultură, „omul nou” a fost întruchipat de către țăranul colectivist, apoi de cel cooperatist, indivizi ai căror biografii începeau în mod obligatoriu cu starea de sărăcie a familiilor în care s-a născut, continuau cu rarele ocazii în care au mai dat pe la școală și cu lungile perioade în care au slugărit pe moșiile „exploatatorilor”, ajungeau apoi la batjocura suferită în timpul serviciul militar din partea „ofițerimii burgheze” și la mizeria îndurată în „nedreptul război îndreptat împotriva Uniunii Sovietice”, în care au fost târâți fără voia lor de „clica criminală a lui Antonescu”. Suita necazurilor pătimate de prototipul viitorului „om nou” se va „încheia” de îndată ce partidul comunist va pătrunde în viața lui. În 1945 partidul îl va împrăprietări cu pământ, apoi îl va instrui cum să voteze în alegerile din 1946 și din 1948, pentru ca începând cu anul 1949 să-l deposedeze de pământul ce i-a fost atribuit prin reforma agrară, dar și de cel dobândit prin moștenire, căsătorie sau cumpărare, dimpreună cu inventarul agricol al gospodăriei proprii, măsuri luate însă numai înspre „binele și bunăstarea lui” și nicidecum pentru a-l transforma într-un sclav al statului, cu o existență complet dependentă de cota produselor agricole pe care i le furniza conducerea kolhozului la sfârșitul anului. După cum se poate constata, cercetarea istorică în perioada comunistă a fost una limitată, dirijată și cenzurată, iar interesul pentru problema agrară a fost destul de mărginit, excepție făcând doar unele studii economice ori sociologice întocmite pe tematica vieții interne a gospodăriilor agricole colective⁹⁶, dar fără să depășească nici acestea barierele ideologice impuse de partidul-stat⁹⁷.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 224-225.

⁹⁵ ****Sătmărenii în lupta pentru socialism*, (coordonator Mihai Fătu), Secția de Propagandă a Comitetului Județean Satu Mare al P.C.R., Satu Mare, 1974, p. 148.

⁹⁶ Nicolae Giosan, *Agricultura României. 1944-1964*, București, 1965.

⁹⁷ Mihail Cernea, *Sociologia cooperativei agricole*, Editura Academiei Române, București, 1974.